

УДК 347.61/.62(477)

Антонова О. Р. – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри конституційного та міжнародного права Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського, м. Київ

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ ШЛЮБУ ТА СІМ'Ї

Визначено сутність методології дослідження правових інститутів шлюбу та сім'ї. Описано різні за рівнем складності методи, які мають загальнонауковий, загальноправовий і спеціально-правовий характер. Обґрунтовано, що всі ці методи взаємодіють, доповнюють один одного та спрямовані на досягнення мети дослідження.

Ключові слова: методологія, конституційно-правове регулювання, шлюб, сім'я, синергетичний підхід, системний підхід.

Обрання та використання ефективної методології є запорукою одержання об'єктивної та достовірної інформації про предмет дослідження. Тому методологічні питання доволі широко висвітлено в працях сучасних вітчизняних дослідників: О. П. Бердника [1], О. Г. Данильяна [2], О. Ю. Єрмакова [3], А. М. Кандиби [4], М. О. Клименка [5], М. В. Костицького [6], О. В. Крушельницької [7], А. В. Свідзинського [8], Ю. П. Сурміна [9], Г. С. Цехмістрова [10], В. М. Шейко [11].

Попри актуальність розглядуваної теми, недослідженими залишилися окремі аспекти методології конституційно-правового регулювання, зокрема у сфері шлюбу та сім'ї. Тому метою статті є розкриття сутності методології дослідження конституційно-правового регулювання шлюбу та сім'ї відповідно до специфіки об'єкта пізнання.

З огляду на особливість предмета дослідження, його методологія передбачає об'єднання різнорівневих методів пізнання: загальнонаукових (діалектико-світоглядних), загальноправових і спеціально-правових (конституційно-правового регулювання шлюбу і сім'ї). Ці методи взаємодіють, доповнюють один одного, а також спрямовані на досягнення мети дослідження.

Перший (найнижчий) рівень методів представлений однорівневими (теоретичними, практичними) і дворівневими (взаємозалежними, або парними) спеціально-правовими методами аналізу конституційно-правового регулювання шлюбу та сім'ї.

У межах дослідження до однорівневої групи спеціально-правових методів аналізу конституційно-правового регулювання шлюбу і сім'ї належать такі методи: конкретизація, узагальнення, компаративізм (порівняльно-правовий метод), умовивід, статистичний аналіз, конкретно-соціологічне (прикладне) дослідження, герменевтика.

У посібниках, присвячених методології чи організації наукових досліджень, зазначено, що конкретизація – це спосіб руху від загального до конкретного. У межах дослідження – це рух від «загальних принципів конституційного права» до «спеціально-конституційних принципів, які регулюють засади шлюбу і сім'ї», від «конституційних прав людини і громадянина» до «сімейних правовідносин».

Способом виокремлення головного поняття або результату множини понять чи результатів, які вибудовуються в процесі дослідження об'єкта, є метод узагальнення. Завдяки йому розроблені власні концептуальні положення, що засвідчують: «сім'я – це основний осередок суспільства, який складається з кола осіб (носіїв конституційних прав і обов'язків), правовідносини між якими відповідають специфічним ознакам сім'ї, ґрунтуються на законних підставах, що варіюються залежно від конкретних обставин із урахуванням моральних засад суспільства»; «державна сімейна політика – це комплексна система заходів держави та інших суб'єктів політики, що спрямовані на зміцнення основних функцій сім'ї».

На сучасному етапі суттєво підвищується значення компаративістського (порівняльно-правового) методу дослідження, тому його визначають як найбільш ефективний спосіб конституційно-правового регулювання шлюбу і сім'ї. Застосування цього методу передбачає окреслення шляху розвитку вітчизняного й світового законодавства у зазначеній сфері. У результаті такого порівняльного аналізу сформульовано висновок, що певні правові засади сучасних країн континентального права, в американських та інших державах настільки зумовлені національними, релігійними та історичними особливостями, що їх не можна механічно перенести в іншу правову систему. Саме тому методологічним

аспектом дослідження є проблема пошуку оптимального співвідношення вітчизняного та світового досвіду конституційно-правового регулювання шлюбу і сім'ї.

Порівняльно-правовий метод, згідно з В. О. Веклич, можна застосовувати під час зіставлення понять, явищ і процесів у межах одного (сучасного) історичного зрізу або чітко окресленої теоретичної моделі та в контексті історичної ретроспективи [12, с. 6]. Що стосується теми дослідження, то компаративістський (порівняльно-правовий) метод використано для зіставлення конституційно-правових принципів регулювання шлюбу і сім'ї, суб'єктів формування та реалізації державної сімейної політики України, джерел конституційного й сімейного права європейських та пострадянських держав тощо.

Методологією дослідження передбачено використання «умовиводу» як методологічної форми мислення, в результаті якої з одного або декількох суджень формується нове судження, що містить нове знання. У дослідженні цей спосіб застосовують для переходу від суджень стосовно політики «одержавлення» сім'ї до конституційних гарантій про невтручання в особисте і сімейне життя (ст. 32 Конституції України).

До того ж, на підставі умовиводу сформульовано висновок, що правова характеристика сім'ї має декларативний характер; для державних заходів зі збереження, зміцнення й розвитку сімейних правовідносин в Україні характерними є розрізненість і асистемність; застосування поняття «шлюбно-сімейні правовідносини» позбавлене зонайменшого сенсу, адже на передньому плані опиняється інститут шлюбу як головна підстава виникнення сімейних правовідносин, а отже, до певної міри нівелюються інші підстави виникнення сімейних правовідносин (родинність, усиновлення та інші форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, тощо). Тому доцільним є застосування родового поняття «сімейні правовідносини» без зазначення домінуючої ролі шлюбу в їх виникненні.

Суміжним з методами аналізу статистичних даних та умовиводу є метод конкретно-соціологічних (прикладних) досліджень, який дає змогу визначити громадську думку щодо розвитку конституційних засад шлюбу і сім'ї в Україні, оцінити функціонування відповідних правових інститутів, урахувати результати досліджень для прийняття оптимальних рішень.

Герменевтичний метод, на думку Д. А. Керімова, є особливим методом тлумачення правової норми, що передбачає не лише буквальне розшифрування тексту норми, підданій тлумаченню, а й оцінку правової ситуації, супутньої реалізації цієї норми [13, с. 301]. Застосування означеного методу в перебігу дослідження дає змогу тлумачити такі правові категорії, як «сім'я», «шлюб» та похідних від них («сімейні правовідносини», «державна сімейна політика»), а також використати офіційне роз'яснення змісту цих правових норм органами судової влади (Конституційним Судом України, вищими спеціалізованими судами України), що забезпечує ефективне регулювання шлюбу і сім'ї.

Водночас наявні спроби синергувати діяльність суб'єктів конституційно-правового регулювання шлюбу і сім'ї. У результаті синергії (спільної діяльності) державних і громадських інститутів, вироблено ефективний механізм регулювання шлюбу та сім'ї, який полягає в тому, що під час взаємодії двох чи більше суб'єктів їхня дія суттєво переважає ефект кожного окремого компонента у вигляді елементарної суми [8].

На сучасному етапі така ідеологія передбачає створення умов для збереження, зміцнення, розвитку та охорони сімейних правовідносин. Саме тому успішність об'єкта дослідження безпосередньо залежить від методологічної бази, що забезпечує самоорганізацію та саморегулювання взаємодії їх суб'єктів. За таких умов, згідно з висловом Арістотеля, ціле більше простої суми своїх частин [14]. Інакше кажучи, міцність сім'ї залежить від її спільності.

Другий рівень методів дослідження представлений дворівневими (взаємозалежними, або парними) спеціально-правовими методами аналізу конституційно-правового регулювання шлюбу та сім'ї, серед яких аналіз і синтез індукція і дедукція.

Спеціально-правовий метод аналізу (від грец. *analysis* – розкладення) використовують для розчленування предмета дослідження на складові (конституційно-правові та загальнотеоретичні аспекти), кожну з яких вивчають окремо. Цей метод у правовому, суспільному й управлінському аспектах надав можливість вивчати інститут шлюбу та сім'ї в різноманітних співвідношеннях, виділяти найбільш суттєві ознаки, властивості, зв'язки. Завдяки теоретичному аналізу можна охопити одночасно значну кількість фактів і визначити

зв'язки між ними. Наприклад, у процесі визначення соціально-економічних проблем сімей актуальним для аналізу є виключення із соціального діалогу його суттєвих ознак, властивостей, зв'язків, формату застосування; засад регулювання соціально-трудоових правовідносин членів сім'ї; основних джерел і національних пріоритетів сімейної зайнятості; системи взаємодії його суб'єктів тощо. Таке використання теоретичного аналізу дає змогу більш прискіпливо дослідити елементи об'єкта дослідження.

Для об'єднання елементів об'єкта дослідження, розокремленого в процесі аналізу, застосовують протилежний метод аналізу – синтез (від грец. *synthesis* – з'єднання). Застосування цього методу передбачає відтворення предмета дослідження як системи конституційно-правового регулювання шлюбу та сім'ї. Зокрема, синтезовано й адаптовано в систему правового регулювання держави міжнародні та європейські стандарти щодо захисту сім'ї, дитинства, материнства і батьківства. Визначено, що пріоритетними міжнародно-правовими стандартами у сфері шлюбу і сім'ї є охорона праці жінок (матерів), забезпечення прав і свобод дітей та регламентування міждержавного усиновлення дітей. Завдяки систематизації цих міжнародно-правових стандартів утворено унікальний комплекс конституційно-правових регуляторів шлюбу і сім'ї, покликаних вирішувати специфічні проблеми у цій сфері.

Методи аналізу та синтезу взаємопов'язані, тому в дослідженні їх використовують одночасно. Адже після виконання аналітичної роботи одразу виникає потреба в синтезі, інтеграції результатів аналізу, створенні загальної системи.

До загальноправових методів також належать метод індукції (від лат. *inductio* – наведення) і метод дедукції (від лат. *deductio* – виведення). Метод індукції застосовують для формулювання висновків дисертаційних досліджень на підставі окремих приватних спостережень. Цей метод засновано на тому, що логіка мислення розвивається від конкретного до загального. Наприклад, одним з етапів нашого дослідження стало накопичення емпіричних фактів стосовно якості та кількості проведених парламентських слухань за темою дослідження, в результаті чого сформульовано індуктивний висновок і пропозиції щодо шляхів удосконалення конституційно-правового регулювання шлюбу і сім'ї.

Для дедукції, на відміну від індукції, характерний протилежний рух думки, що ґрунтується на загальному судженні. Зокрема, за допомогою дедукції аналізують загальні положення розгляду справ у порядку окремого провадження з подальшим виокремленням особливостей розгляду судом досліджуваної категорії сімейних справ.

Позитивним прикладом застосування методу дедукції є узгодження інтересів між суб'єктами соціального діалогу на прикладі скандинавської моделі соціального діалогу. Такий механізм переорієнтовує загальноприйняте уявлення про соціальний діалог на такий, що охоплює вирішення широкого кола питань: а) розроблення проектів законодавчих актів, програм розвитку та інших нормативно-правових документів з урахуванням інтересів працівників та їхніх сімей; б) вирішення шлюбно-сімейних правовідносин (соціально-демографічних, соціально-побутових); в) усунення перешкод на ринку праці (зниження рівня сімейного безробіття; дотримання гендерної рівності у трудових відносинах без обмежень кар'єрного зростання чоловіків і жінок; дотримання законодавства у сфері безпеки та гігієни праці); г) застосування громадського контролю за виконанням рішень з питань регулювання шлюбу і сім'ї; д) підвищення рівня культури та правової свідомості членів сімей, які працюють.

Наступний рівень утворюють загальноправові (евристично-історичні) методи дослідження (метод правового моделювання і аналізу, гіпотетичний та історико-правовий).

Застосовуючи метод правового моделювання і аналізу, можна висновувати, що між різними правовими явищами існує певна подібність, а отже, знаючи властивості й ознаки одного, можна досить точно судити про інше. Таким чином, пропонуємо формулювання єдиного конституційно зумовленого визначення сім'ї, спираючись на її загальні ознаки, передбачені ст. 3 Сімейного кодексу України, хоча чинними є положення Рішення Конституційного Суду України від 3 червня 1999 року, згідно з яким визначення «сім'я» не існує, адже Основний Закон України не містить поняття сім'ї [15].

Отже, моделювання і аналогія відіграють важливу евристичну роль у наукових відкриттях, вони є витком наукових гіпотез, індуктивних міркувань. Ці методи тісно пов'язані з гіпотетичним та історико-правовим способами дослідження.

Гіпотетичний метод дослідження застосовують для формулювання певного судження про причину, що викликала відомий наслідок. Цей метод використовують у процесі дослідження проблем забезпечення доступу до інформації про шлюб і сім'ю, дитинство, материнство і батьківство в Україні. Зокрема, вперше встановлено, що від обсягу інформації в актових записках цивільного стану залежить правильність обраної стратегії держави в соціально-економічному, суспільно-політичному напрямках, адже зазначена інформація допомагає державі краще орієнтуватися в потребах сім'ї та її членів, визначати шляхи стабільного її існування й розвитку.

Простежити розвиток сучасних джерел конституційного права неможливо без дослідження історико-правового аспекту цього питання. Так, Р. З. Лівшиць зазначає, що на становлення права суттєво впливає історичний чинник, а тому правові явища потрібно вивчати у взаємозв'язку з історією країни. Правові реалії сьогодення здебільшого визначені правовим минулим і значною мірою зумовлюють майбуття права [16].

Історико-правовий метод застосовують в процесі звернення до генезису предмета дослідження й аналізу різновидів джерел конституційного і сімейного права у хронологічній послідовності. Завдяки цьому методу пізнання визначають тенденцію розвитку національного законодавства у сфері шлюбу і сім'ї. Зокрема, встановлено, що: а) відносини шлюбу та сім'ї з часів існування Київської Русі (VI–IX століття), правління Речі Посполитої (XIII–XVII століття) і в складі Австро-Угорської імперії (XVII–XVIII століття) регульовано на засадах протиріччя козацьких традицій, звичаїв, першого конституційного акту (Конституції Пилипа Орлика 1710 року) та експансійних уставів держави і церкви; б) у радянський період принципи регулювання сімейних відносин поступово зміщувалися від забороненої в імперський період антисімейної пропаганди, заснованої на теорії розкріпачення статі й вільного кохання, нав'язаної партійними лідерами у бік стабілізації сім'ї та стимулювання народжуваності; в) найкращим прикладом законотворення у сфері сімейних відносин стала еволюція кодифікованого законодавства про шлюб і сім'ю в Україні (кодифіковані нормативно-правові акти 1926, 1969, 2002 років).

Завершити аналіз структури методів дослідження вважаємо за логічне загальнонауковим методом діалектичного пізнання,

що базується на трьох філософських законах – законі єдності та боротьби протилежностей, законі переходу кількості в якість та законі заперечення заперечення, які в діалектичному методі проявлялися кожен окремо, парами і всі три одночасно.

Понад 70 років цей метод був основоположним у нашій країні. Однак в його межах переважали вузькокласові інтереси, протиставлення класів і загальнолюдських цінностей, було акцентовано на необхідності диктатури пролетаріату. Зрештою цей метод було дискредитовано, однак на цей час немає підстав відкидати метод діалектики як метод наукового аналізу конституційно-правових реалій, оскільки конституційний процес перебуває не в статиці, а в динаміці, розвивається під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників.

У цьому дослідженні по-новому осмислено використання діалектичного методу у формі цілісного й систематичного уявлення про закономірності та сутнісні характеристики суспільних відносин, які становлять систему ідей, поглядів, концепцій, вчень, уявлень про конституційно-правове регулювання шлюбу та сім'ї. Він набуває вияву в будь-якому методі дослідження нижчого рівня. Слушно зауважив В. О. Веклич, що сучасне розуміння методу наукового пізнання має спиратися на традиції науки й відображення її найкращі тенденції. Причому необхідно враховувати комплексний характер взаємовпливу діяльності держави, спрямованої на забезпечення й захист прав і свобод людини та громадянина, «громадської» сфери. Цим зумовлена необхідність розроблення відповідного методологічного апарату [12, с. 5].

Характерною особливістю діалектичного методу є те, що всі твердження і поняття розокремлено на дві групи. Перша група діалектичного методу кількісно невелика – вона охоплює сукупність вихідних понять і тверджень, що є основою теорії конституційного права і формулюють фундаментальні закони об'єкта. Такі вихідні поняття і твердження називають принципами.

З огляду на особливості дослідження, варто згадати спеціально-конституційні принципи, які регулюють засади шлюбу і сім'ї. Завдяки діалектичному методу пізнання ці принципи систематизовано. Визначальна цінність такої систематизації полягає в тому, що вона вперше впорядковує спеціально-конституційні принципи, відповідно до сфери їх застосування. Зазначена система принципів передбачає наявність чотирьох

елементів: паритетності й вільного волевиявлення учасників сімейних правовідносин; захисту сім'ї і шлюбу; регулювання державної сімейної політики; налагодження взаємодії державного і недержавного секторів у регулюванні сім'ї та шлюбу.

Другу групу діалектичного методу становить сукупність похідних понять і тверджень дослідження, які засновані на вихідних положеннях. До них належать висновки про: недосконалу категоріальну складову дослідження; належний рівень реалізації її конституційних норм; доцільність діалогічних форм налагодження взаємодії держави з громадськими організаціями в реалізації конституційно-правового регулювання шлюбу та сім'ї.

Отже, методологічний базис дослідження представлено комплексом методів дослідження конституційно-правового регулювання шлюбу і сім'ї, спрямованих на отримання відповідних науково обґрунтованих результатів. Така методологія передбачає застосування різних за рівнем складності методів, які мають: загальнонауковий характер – ґрунтуються на трьох діалектико-світоглядних законах пізнання; загальноправовий характер, що є основою дослідження конституційно-правових засад шлюбу і сім'ї та розкриває їх евристично-історичний зміст, і спеціально-правовий характер, який дає змогу ефективно досліджувати специфіку предмета дослідження в однорівневому та дворівневому вимірах.

Усі ці методи дослідження комбінуються між собою. Однак спеціально-правові методи конституційно-правового регулювання шлюбу та сім'ї не можуть суперечити загальнонауковим і загальноправовим методам, оскільки є їх різновидом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бердник О. П. Альтернативна еволюція / О. П. Бердник. – Київ : Тріада-А, 2007. – 576 с.
2. Філософія права : навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Данильяна. – Київ : Юрінком Інтер, 2002. – 272 с.
3. Єрмаков О. Ю. Основи методології наукових досліджень : навч. посіб. / О. Ю. Єрмаков, Г. Б. Погріщук, В. І. Чорнодон. – Тернопіль : Підруч. і посіб., 2009. – 290 с.
4. Кандиба А. М. Менеджмент наукового дослідження : навч. посіб. / А. М. Кандиба. – Київ : Аграр. наука, 2007. – 220 с.

5. Клименко М. О. Основи та методологія наукових досліджень : навч. посіб. / М. О. Клименко, В. П. Фещенко, Н. М. Вознюк. – Київ : Аграр. освіта, 2010. – 352 с.

6. Костицький М. В. Філософські та науковознавчі проблеми юриспруденції (як науково-практичного комплексу) та окремих галузей юридичної науки / М. В. Костицький // *Філософські та методологічні проблеми права*. – 2013. – № 1–2. – С. 3–10.

7. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / О. В. Крушельницька. – Київ : Кондор, 2009. – 206 с.

8. Свідзинський А. В. Синергетична концепція культури / А. В. Свідзинський. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2009. – 696 с.

9. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підручник / Ю. П. Сурмін. – Київ, 2006. – 302 с.

10. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / Г. С. Цехмістрова. – Київ : Слово, 2003. – 240 с.

11. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – Київ : Знання, 2011. – 310 с.

12. Веклич В. О. Методи дослідження прав і свобод людини і громадянина / В. О. Веклич // *Віче*. – 2009. – № 22. – С. 4–6.

13. Керимов Д. А. Методологія права (предмет, функції, проблеми філософії права) / Д. А. Керимов. – М. : Аванта, 2001. – 560 с.

14. Аристотель. Політика. Афинская політія / [пер. с греч. С. И. Радциг]. – М. : Мысль, 1997. – 458 с.

15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями СБУ, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Мінфіну України щодо офіційного тлумачення положень п. 6 ст. 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», ч. 4 і 5 ст. 22 Закону України «Про міліцію» та ч. 6 ст. 22 Закону України «Про пожежну безпеку» від 3 черв. 1999 р. № 5-рп/99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99>. – Назва з екрана.

16. Лившиц Р. З. Принципы советского трудового права / Р. З. Лившиц, В. И. Никитинский // *Советское государство и право*. – 1974. – № 8. – С. 31–27.

REFERENCES

1. Berdnyk, O. (2007). *Alternatyvna evoliutsiia [Alternative evolution]*. Kyiv: Triada-A [in Ukrainian].
2. Danyliana, O.H. (Eds.). (2002). *Filosofia prava [Philosophy of Law]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
3. Yermakov, O.Yu., Pohrishchuk, H.B., & Chornodon, V.I. (2009). *Osnovy metodolohii naukovykh doslidzhen [Fundamentals of research methodology]*. Ternopil [in Ukrainian].
4. Kandyba, A.M. (2007). *Menedzhment naukovoho doslidzhennia [Management of scientific research]*. Kyiv: Ahrar. nauka [in Ukrainian].
5. Klymenko, M.O., Feshchenko, V.P., & Vozniuk, N.M. (2010). *Osnovy ta metodolohiia naukovykh doslidzhen [Fundamentals and methodology of scientific research]*. Kyiv: Ahrar. osvita [in Ukrainian].
6. Kostytskiy, M.V. (2013). Filosofs'ki ta naukovoznavchi problemy yurysprudentsii (yak naukovo-praktychnoho kompleksu) i okremykh haluzei yurydychnoi nauky [Philosophical and science-related problems of jurisprudence (as a scientific-practical complex) and certain branches of legal science]. *Filosofs'ki ta metodolohichni problemy prava, Philosophical and methodological problems of law*, 1-2, 3-10 [in Ukrainian].
7. Krushelnyska, O.V. (2009). *Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen [Methodology and organization of scientific research]*. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
8. Svidzynskiy, A.V. (2009). *Synerhetychna kontseptsiiia kultury [Synergetic concept of culture]*. Lutsk: Volyn. obl. druk. [in Ukrainian].
9. Surmin, Yu.P. (2006). *Maisternia vchenoho [Workshop of the scientist]*. Kyiv: Konsortsiium z udoskonalennia menedzhment-osvity [in Ukrainian].
10. Tsekhmistrova, H.S. (2003). *Osnovy naukovykh doslidzhen [Basics of the scientific research]*. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].
11. Sheiko, V.M., & Kushnarenko, N.M. (2011). *Orhanizatsiia ta metodyka naukovo-doslidnytskoi diialnosti [Organization and methodology of research activity]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
12. Veklych, V.O. (2009). *Metody doslidzhennia prav i svobod liudyny i hromadianyna [Methods of study of human and civil rights and freedoms]*. *Viche, Veche*, 22, 4-6 [in Ukrainian].
13. Kerimov, D.A. (2001). *Metodologiiia prava (predmet, funkcii, problemy filosofii prava) [Methodology of law (subject, functions, problems of the philosophy of law)]*. Moscow: Avanta [in Russian].
14. Aristotel. (1997). *Politika. Afinskaia politiiia [Policy. Athenian polity]*. (S.I. Raddig, Trans). Moscow: Mysl [in Russian].
15. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinyi podanniamy SBU, Derzhavnoho komitetu naftovoi, hazovoi ta naftopererobnoi promyslovosti Ukrainy, Minfinu Ukrainy shchodo ofitsiinoho tлумachennia polozhen p. 6 st. 12 Zakonu Ukrainy pro sotsialnu ta pravovu okhoronu viiskovoslužbovtziv ta chleniv ikh simey, ch. 4 i 5 st. 22 Zakonu Ukrainy pro militsiiu ta ch. 6 st. 22 Zakonu Ukrainy pro pozhezhnu bezpeku vid 3 cherv. 1999 r. No. 5-rp/99 [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional petitions of the Security Service of Ukraine, the State Committee for Oil, Gas and Refining Industry of Ukraine, and the Ministry of Finance of Ukraine regarding the official interpretation of the provisions of paragraph 6 of Art. 12 of the Law of Ukraine on Social and Legal

Protection of Servicemen and their Family Members, Part 4 and 5 of Art. 22 of the Law of Ukraine on the Militia and Part 6 of Art. 22 of the Law of Ukraine on Fire Safety of June 3, 1999, No. 5-пр/99]. (n.d.). *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99> [in Ukrainian].

16. Livshic, R.Z., & Nikitinskii, V.I. (1974). *Principy soveckogo trudovogo prava* [Principles of Soviet Labor Law]. *Soveckoe gosudarstvo i pravo, The Soviet state and law*, 8, 31-27 [in Russian].

Стаття надійшла до редколегії 14.09.2017

Antonova O. – *Ph.D in Public Administration, Associate Professor of the Department of Constitutional and International Law of the Vernadsky Taurida National University, Kyiv, Ukraine*

Methodology of Research of Legal Institutions of Marriage and Family

The article reveals the essence of the methodology of the study of the constitutional and legal regulation of marriage and the family, which consists of different levels of complexity of methods, which have: general scientific, general legal and special legal character.

Special legal methods allow to effectively investigate the specifics of the subject of research on one-level and two-level levels. The first level of special-legal methods (the lowest level) is represented by one-level (theoretical and practical) and two-level (interrelated, or even) special-legal methods of analysis of constitutional and legal regulation of marriage and family. The second level of special-legal research methods is presented by two-level (interdependent, or even) methods of analysis of constitutional and legal regulation of marriage and family, in particular such as: analysis and synthesis; induction and deduction.

The second level of methods include general legal methods of investigation (the method of legal modeling and analysis, hypothetical and historical and legal methods). These methods are the basis of the study of the constitutional and legal principles of marriage and family and reveal their heuristic and historical content.

And completes the structural methods of research, the universal scientific method of dialectical knowledge, which is based on three philosophical laws – the law of unity and the struggle of opposites, the law of the transfer of quantity in quality and the law of denial of

objections, which appear in a dialectical way alone, in pairs, and all three at the same time. A characteristic feature of the dialectical method is that all statements and concepts are divided into two groups. The first group of the dialectical method is quantitatively small – it covers the set of initial concepts and assertions that underlie the theory of constitutional law and formulate the fundamental laws of the object. Such initial concepts and statements are called principles. The second group of the dialectical method is a set of derivative concepts and assertions of research, which follow from the original provisions. These include conclusions about the imperfect categorical component of the study; about the proper level of implementation of its constitutional norms; on the expediency of dialogical forms of establishing the interaction of the state with public organizations in the implementation of the constitutional and legal regulation of marriage and family.

All these research methods combine with each other. At the same time, special-legal methods of constitutional-legal regulation of marriage and family can not contradict general scientific and general law methods, because they are their kind.

Keywords: methodology, constitutional and legal regulation, marriage, family, synergistic approach, system approach.